

Nr 21

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 48 § folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469), dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 mars 1963 dagtecknad proposition, nr 83, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt, i statsrådet fört protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

**Förordning om ändrad lydelse av 48 § folkbokföringsförordningen
den 28 juni 1946 (nr 469)**

Härigenom förordnas, att 48 § folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

48 §.

Vid mantalsskrivningsförrättning skola i den utsträckning som för förrättningens behöriga verkställande erfordras, tillstädesvara pastor eller, om han har förfall, annan inom församlingen tjänstgörande präst eller, därest sådan icke finnes, annan lämplig person som av pastor därtill förordnas. Vidare skall närvara, på landet vederbörande fjärdingsman eller polisman och i stad, om det av förrättningsmannen påfordras, polisman.

Angående skyldighet — — — 5 §
1 mom.

Envar, vilkens — — — vid förrättningen.

(Föreslagen lydelse)

48 §.

Vid mantalsskrivningsförrättning skola i den utsträckning som för förrättningens behöriga verkställande erfordras, tillstädesvara pastor eller, om han har förfall, annan inom församlingen tjänstgörande präst eller, därest sådan icke finnes, annan lämplig person som av pastor därtill förordnas.

Angående skyldighet — — — 5 §
1 mom.

Envar, vilkens — — — vid förrättningen.

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 1963.

I samband med propositionen har utskottet behandlat de i anledning av propositionen väckta motionerna nr 606 i första kammaren av herr *Schött m. fl.* och nr 749 i andra kammaren av herr *Ekström* i Iggesund *m. fl.*

I motionerna, som är likalydande, hemställes »att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 83 med förslag till förordning om ändrad lydelse av 48 § folkbokföringsförordningen den 28 juni 1946 (nr 469)».

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att nu gällande skyldighet för polisman att närvara vid mantalsskrivningsförrättning skall slopas.

Gällande bestämmelser

Mantalsskrivningen är en årligen återkommande registrering av bl. a. befolkningen i riket. Den förrättas mellan den 15 oktober och den 20 december, särskilt för varje mantalsskrivningsdistrikt (i regel kommun). Förrättare är i allmänhet den lokala skattemyndigheten (häradsskrivare, kronokamrerare). I vissa fall förordnas dock landsfiskal eller annan lämplig person att verkställa förrättningen.

Mantalsskrivningen förberedes vid s. k. för-skrivning, som verkställs av pastor för att undersöka huruvida kyrkobokföringen överensstämmer med verkliga förhållandet. Vid för-skrivningen skall roteombudet vara närvarande.

Roteombudet är en kommunal befattningshavare, som skall tillhandagå pastor och mantalsskrivningsförrättare med upplysningar i folkbokföringsärenden och i samråd med dessa myndigheter vaka över att allmänheten följer föreskrifterna om folkbokföringen. Inom varje församling skall finnas minst ett roteombud. Beträffande stad eller köping och, om särskilda skäl föreligger, även annat samhälle kan länsstyrelsen förordna, att roteombud tills vidare inte skall utses.

Vid mantalsskrivningen skall närvara roteombudet och pastor eller ersättare för dem. Vidare skall enligt bestämmelse i 48 § folkbokföringsförordningen vederbörande fjärdingsman eller polisman vara närvarande, i stad dock blott om det av förrättningsmannen påfordras. Därjämte äger envar, vilkens rätt beror av mantalsskrivningen, närvara vid förrättningen. Mantalsskrivningen verkställs vid förrättningen så att förrättningsmannen med ledning av mantalsuppgifter, kyrkoböcker och övriga tillgängliga handlingar samt de upplysningar som de närvarande kan lämna undersöker vilka personer som bör mantalsskrivas i distriktet. I anslutning härtill upprättas mantalslängden.

Bestämmelsen om polismans medverkan vid mantalsskrivningsförrättning

är av gammalt datum. Sålunda innehöll redan 1894 års mantalsskrivningsförordning (§ 7 Mom. 1) åläggande för »vederbörande stadsfiskal eller länsman och fjärdingsman» att vara tillstädes vid förrättningen.

Propositionens tillkomsthistoria

I samband med det utredningsarbete, som under senare år bedrivits i syfte bl. a. att åstadkomma en högre effektivitet i polisverksamheten, har i olika sammanhang framhållits, att polisen i betydande omfattning nödgas taga befattning med uppgifter av skilda slag, som inte faller inom ramen för den egentliga polisverksamheten och att detta i väsentlig grad begränsar polisens möjligheter att fullgöra sin grundläggande uppgift, nämligen att upprätthålla allmän ordning och säkerhet.

I anledning därav har uppdragits åt *polisväsendets organisationsnämnd* att utreda möjligheterna att avlasta polisen arbetsuppgifter, som inte äger samband med den egentliga polisverksamheten. Resultatet av denna utredning har nämnden redovisat i en den 12 september 1960 dagtecknad promemoria.

Nämnden, som under sitt arbete bland annat hört rikets polischefer, anmärker i promemorian beträffande polismans närvaro vid mantalsskrivningsförrättning följande.

229 polischefer har redovisat denna arbetsuppgift. Tidåtgången är ofta mycket betydande. 38 anser, att uppgiften bör ankomma på polisiära organ; 186 har annan uppfattning. Åtskilliga har uttalat, att uppgiften kan avskaffas. En uppger, att »polisens närvaro är fullständigt obefogad sedan roteombuden övertagit denna verksamhet». Numera finns i varje församling i regel minst ett roteombud, som också skall närvara vid mantalsskrivningsförrättningar. Roteombud har betydelsefulla arbetsuppgifter under hela året och torde ha stor orts- och personkännedom. Polisens närvaro föreskrevs väl från början ur sistnämnda synpunkter; ordningshållning torde sällan ha utgjort skäl för närvaron. Polisens närvaro synes nu icke längre erforderlig.

Remissyttrandena

Över promemorian, som innehåller ett mycket stort antal förslag att på skilda sätt avlasta polisen vissa arbetsuppgifter, har efter remiss *yttranden* avgivits av riksåklagarämbetet, statskontoret, socialstyrelsen, skolöverstyrelsen, kommerskollegium, statistiska centralbyrån, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser, utredningen rörande vissa ändringar i lagstiftningen om mått och vikt, m. m., Svenska landskommunernas förbund, Svenska stadsförbundet, Föreningarna Sveriges landsfogdar, Sveriges polismästare, Sveriges landsfiskaler och Sveriges stadsfiskaler, Svenska polisförbundet och Riksförbundet Sveriges polismän.

Överståthållarämbetet har vid sitt remissvar fogat yttranden från polismästaren, statsåklagaren, Stockholms stads rätts- och polisdirektion, ordningspolisintendenten, kriminalpolisintendenten, kanslipolisintendenten och Stockholms poliskommissariesällskap. Vid länsstyrelsernas utlåtanden har i flera fall fogats yttranden från landsfogdar, poliskammare, stadsfiskaler, landsfiskaler m. fl.

Remissinstanserna har i regel delat organisationsnämndens ståndpunkt i fråga om polismans skyldighet att närvara vid mantalsskrivningsförrättning. I två yttranden röjes dock tvekan. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anser sålunda, att polismans närvaro vid mantalsskrivningsförrättning har visst värde, och föreslår att bestämmelsen om att polisman »skall» närvara utbytes mot ett stadgande om att han »bör» närvara. *Värmlands läns avdelning av Föreningen Sveriges landsfiskaler* gör gällande, att de polismän som handhar indrivningsverksamhet har förklarat sig ha stor nytta av närvaron vid mantalsskrivningen.

Departementschefen

Föredragande departementschefen, statsrådet Sträng, uttalar i propositionen:

»Bestämmelsen i 48 § folkbokföringsförordningen om att vederbörande fjärdingsman eller polisman skall närvara vid mantalsförrättning är gammal. Med nuvarande organisation och form för mantalsskrivningen torde deras närvaro vara utan betydelse för förrättningens behöriga gång. Jag kan därför biträda det av polisväsendets organisationsnämnd framförda förslaget om att bestämmelsen skall utgå. Den polisman, som anser sig vid mantalsförrättning kunna inhämta upplysningar av värde för hans verksamhet t. ex. som indrivningsman, torde frivilligt utan särskilt stadgande härom kunna infinna sig vid förrättningen.

Jag vill därför förorda, att 48 § folkbokföringsförordningen ändras i angivna hänseende. Förslag till sådan författningsändring har utarbetats inom finansdepartementet. Författningsrummets nya lydelse bör lämpligen träda i kraft den 1 juli 1963. Härigenom blir den nya ordningen tillämplig redan vid nästkommande mantalsskrivning.»

Motionerna

Motionärerna anser att ett upphävande av nu gällande bestämmelser om skyldighet för polisman att närvara vid mantalsskrivningsförrättning innebär risk för en försämrad folkbokföring och hemställer därför om avslag å propositionen.

Till närmare utveckling av sin hemställan anför motionärerna:

»Propositionen bygger på den enligt vår mening felaktiga uppfattningen att polisens närvaro vid mantalsskrivningen skulle vara utan betydelse.

I verkligheten är situationen tvärtom den att genom polismans närvaro vid förrättningen klaras vid denna upp ett stort antal frågor, som eljest skulle bli föremål för särskild skriftväxling och tidsödande polisutredning. Utan överdrift kan sägas att polismännen som regel gör en värdefull insats vid dessa förrättningar tack vare bland annat sin goda kännedom om just sådana personer — vagabonder, restlängds- och kriminalfall — vilkas mantalsskrivning ofta blir föremål för särskild diskussion.

Häradsskrivare och pastor torde därför nästan undantagslöst anse sig ha en mycket god hjälp av polisen vid mantalsskrivningsförrättningarna.

Vi delar den i propositionen framförda tanken att man bör eftersträva en högre effektivitet i polisverksamheten. Vi förmenar emellertid att denna effektivitet ej minskas utan ökas genom polisens närvaro vid mantalsskrivningsförrättningarna. Vid dessa kan han både lämna och få många värdefulla person- och sakupplysningar. Vi vill också gärna framhålla värdet av att han vid dessa förrättningar får en direkt personlig kontakt med pastor, roteombud och häradsskrivare, vilket kan medverka till att förankringen ute i kommunerna bevaras. Detta synes vara särskilt viktigt, när utvecklingen går mot större polisdistrikt.»

Skrift från Sveriges häradsskrivarförening

I en till utskottet inkommen skrift har Sveriges häradsskrivarförening anfört, att häradsskrivarna på de flesta håll har stor nytta av polismans medverkan vid mantalsskrivning. Emellertid har samhällsutvecklingen medfört att polismännen särskilt i tätorter inte längre har sådan personkännedom att deras närvaro vid förrättningen är av större värde. Föreningen hemställer därför, att — om utskottet icke har för avsikt att föreslå avslag å propositionen — utskottet endast i så måtto vill tillstyrka bifall till propositionen, att ändringen inskränker sig till att den för stad föreskrivna ordningen även blir gällande för landet. Alternativt framlägger föreningen förslaget att bestämmelserna om polismans medverkan utgår i folkbokföringsförordningen men att i stället föreskrifter utfärdas på administrativ väg och införes i mantalsskrivningskungörelsen.

Utskottet

Genom mantalsskrivningen sker en årligen återkommande registrering av bl. a. befolkningen. Förrättningen verkställs i regel av vederbörande häradsskrivare eller kronokamrerare. Härvid skall roteombud och pastor eller ersättare för dem vara tillstädes. Därjämte skall enligt gällande rätt polisman närvara, i stad dock endast om förrättningsmannen så påfordrar.

Såsom ett led i arbetet med att åstadkomma högre effektivitet i polisverksamheten uppdrog Kungl. Maj:t år 1957 åt polisväsendets organisationsnämnd att utreda möjligheterna att avlasta polisen uppgifter, som faller utanför de rent polisiära. I den tidigare nämnda promemorian har nämnden bl. a. uttalat, att polisens närvaro vid mantalsskrivningsförrättning icke synes erforderlig. Helt övervägande antalet hörda remissinstanser har biträtt denna uppfattning. I förevarande proposition uttalar departementschefen att med nuvarande organisation och form för mantalsskrivning polisens inställelse är utan betydelse för förrättningens behöriga gång. Departementschefen ansluter sig därför till nämndens förslag och förordar att bestämmelsen om polismans skyldighet att komma tillstädes skall utgå.

I de likalydande motionerna I: 606 och II: 749 yrkas emellertid avslag å propositionen, enär den avsedda ändringen enligt motionärerna innebär risk för en försämrad folkbokföring. Det framhålles sålunda i motionerna, att polismännen som regel gör en värdefull insats vid mantalsskrivningsförrättningarna tack vare bl. a. sin goda kännedom om sådana personer — exempelvis vagabonder, restlängds- och kriminalfall — vars mantalsskrivning ofta blir föremål för särskild diskussion.

Enligt utskottet är det självfallet angeläget, att polisen för att få möjlighet fullgöra sin grundläggande uppgift att upprätthålla allmän ordning och säkerhet befrias från sådana arbetsuppgifter, som ligger vid sidan av den egentliga polisverksamheten. Till dessa göromål måste räknas skyldigheten att närvara vid mantalsskrivningsförrättning. Stadgandet härom lär såsom nämnden uttalat närmast vara betingat av att polisens orts- och personkännedom kan vara till gagn vid förrättningen. Redan med nuvarande polisorganisation torde emellertid behovet av sådan kunskap bäst tillgodoses genom roteombuden. Utskottet vill i detta sammanhang erinra om att roteombuden enligt folkbokföringsförordningen bl. a. har till uppgift att uppmärksamt följa ändringarna i befolkningen inom sitt verksamhetsområde. På grund av vad sålunda anförts finner utskottet i likhet med departementschefen att bestämmelsen om polismans närvaro kan utgå ur förordningen.

Utskottet ansluter sig jämväl till departementschefens uppfattning att polisman utan särskilt stadgande kan infinna sig till förrättningen, när detta är av värde för hans verksamhet. Såsom motionärerna understrukit förekommer det emellertid också fall, då polisen i samband med mantalsskrivningsförrättning kan lämna upplysningar av vikt för förrättningsmannen. Utskottet förutsätter att polisman utan uttrycklig föreskrift i sådana fall kommer att ge mantalsskrivningsförrättaren det biträde denne anser påkallat exempelvis genom att inställa sig vid förrättningen. Det torde eljest få övervägas, att, såsom Sveriges häradsarkivarförening i skrift till utskottet föreslagit, i administrativ ordning utfärda bestämmelser i ämnet.

Utskottet får således hemställa,
att riksdagen med avslag å motionerna I: 606 och II: 749
måtte bifalla förevarande proposition, nr 83.

Stockholm den 25 april 1963

På tredje lagutskottets vägnar:

HANS LEVIN

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Lindahl*, Göran Karlsson, Kristiansson,
Knut Johansson, Georg Carlsson, Åkesson, Gunnar Pettersson* och Schött;

från andra kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp, Nyberg, fru
Torbrink, herrar Johansson i Öckerö, Persson i Tandö, Bengtson i Solna
och Mattsson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Gunnar Pettersson, Schött, Nyberg, Johansson* i Öckerö och
Bengtson i Solna.